शोधनिर्देशक
डम्बरबहादुर पुन
शिक्षण सहायक, त्रि.वि.

बझाङ्ग जिल्ला कालुखेती गा.वि.स. मा गाइने माङल सङ्कलन र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली शिक्षण विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज
स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
जयनारायण जोशी
शैक्षिक सत्र : २०६१-०६३
परीक्षा रोल नं.: ३२०५
त्रि.वि. दर्ता नं. :६-३-९९९-२००६-२००३
नेपाली शिक्षण विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके
२०६७

सिफारिस–पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्जको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र **जयनारायण जोशी**ले यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत **'बझाङ्ग जिल्ला कालुखेती गा.वि.स. मा गाइने माङल सङ्कलन र विश्लेषण'** नामक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मेहनतका साथ तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अत : यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति- २०६७।१२।

____

शोधनिर्देशक
डम्बरबहादुर पुन
शिक्षण सहायक, त्रि. वि.
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षण विभाग
नेपालगन्ज

स्वीकृति–पत्र

स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका विद्यार्थी **जयनारायण जोशी**द्वारा यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत **' बझाङ्ग जिल्ला कालुखेती गा.वि.स. मा गाइने माङल सङ्कलन र विश्लेषण'** नामक शोधकार्यलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर तह उपाधिका निम्ति स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति

....	....	....
डम्बरबहादुर पुन		**गिरिराज पौडेल**
शोधनिर्देशक	**बाह्य परीक्षक**	**विभागीय प्रमुख**

मिति- २०६७।१२।

कृतज्ञता–ज्ञापन

लोकसस्कृति र लोकसाहित्यको धनी मानिने सुदुर पशचिममा ढुङ्गा, माटोमा लोकसाहित्यको बीज छ भन्न सकिन्छ । यस लोक साहित्यले हरेक नेपालीलाई आकर्षण गरेको छ । त्यसैले हरेक व्यक्ति यस क्षेत्रको लोकसाहित्यमा लेखनी चलाउने गर्दछन् । आज यहाँको लोकसाहित्य काठमाडौ राजधानीका चोकचोकमा घन्किएका छन् । त्यसैले मेरो पनि जन्मथलो बझाङ्ग जिल्ला बालुखेती गा.वि.स. का माडलका बारेमा खोज अनुसन्धान गरी नेपाली लोकसाहित्यमा समाहित गर्ने धोको थियो । यसै क्रममा त्रि.वि. नेपाली विभाग महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस लेपालगन्जले मेरो शोधपत्रको प्रस्ताव **बझाङ्ग जिल्ला बालुखेती गा वि स मा गाइने माडलको सकलन विश्लेषण** स्वीकृत गरी शोध गर्न सूची प्रकाशित भए पछि यस कार्यमा जुटने हौसला पाएँ ।

शोधकार्यमा आवश्यक सरसल्लाह र सुझाव दिनुहुने विभागीय प्रमुख श्री गिरिराज पौडेल, उपप्राध्यापक महानन्द जोशीप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधकार्य आफैमा जटिल कार्य हो । त्यसमा पनि मौखिक परम्परामा हस्तातरण हुँदै आएका माडलको बारेमा लेख्न त केही अप्ठयारोको आभास भयो । यी माडल सबैलाई नआउने सीमित महिलाहरूमा मात्र रहेकाले तिनीहरूको फुर्सदको समयबाट र कुनै धार्मिक कार्यमा प्रत्यक्ष संलग्न भएर सङ्कलन गर्नु पर्ने, अर्कोतिर माडलको बारेमा सु.प. मा कुनै पुस्तक प्रकाशन नभएकाले खोज अनुसन्धान गर्न झन गाह्रो भयो । तैपनि गाउँले दाजुभाइ मङल्यारीहरू र अन्य साथीहरूको सहयोगले सामग्री सकलन गरी समयमा शोधपत्र तयार पारें ।

म व्यक्तिगत परीक्षार्थी भएकाले त्रि वि बाट अनुमति लिएर शोधपत्र तयार पार्नुपर्ने हुँदा त्रि.वि. प.नि.का. क्षेत्रीय कार्यालय नेपालगन्जमा निवेदन दिएँ । सो कार्यालयका सहायक प्रशासकले परीक्षा नियन्त्रक ज्यूको आदेशमा महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पसबाटै शोधपत्र तयार पार्न चिठी लेखी सहयोग गरी दिनु भएकाले उहाँहरू प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । कार्य व्यस्तता कारण पनि शोधपत्र तयार पार्दासम्म समय समयमा निर्देशन र परामर्श दिन हुने श्री डम्बर बहादुर पुन ज्यू प्रति सदा ऋणी छु ।

शोधपत्र तयार पार्दा सम्म सहयोग गर्ने श्रीमती कुन्ता भण्डारी माडल सकलनमा सहयोग गर्ने शान्ती देवी भट्ट र गोपा थापालाई समेत धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा यो शोधपत्रलाई कम्प्युटर टाइप गर्नु हुने शिक्षक चन्द्र ओझा र भाइ खेम विष्टलांई समेत विशेष धन्यवाद टक्र्याउन चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङकनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपालगन्ज नेपाली विभागसमक्ष पेस गर्दछु ।

२०६७।११।२८

जयनारायण जोशी
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
नेपालगन्ज, बाँके
२०६७

विषयसूची

परिच्छेद- एक

शोधपरिचय १-७

१.१ शोधपत्रको शीर्षक २
१.२ शोधकार्यको प्रयोजन २
१.३ विषय प्रवेश २
१.४ शोधको समस्याकथन ३
१.५ शोधको उद्देश्य ३
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा ४
१.७ शोधकार्यको औचित्य ५
१.८ सामग्री सङ्कलन ६
१.९ सीमा निर्धारण ६
१.१० शोधपत्रको रुपरेखा ६

परिच्छेद- दुई

लोकसाहित्यको सैद्धान्तिक परिचय ८-२१

२.१ लोक सहित्यको परिचय ९
२.२ लोक साहित्यको परिभाषा ९
२.३ लोक सहित्यको विधागत परिचय १०
२.३.१ लोकगीतको परिचय ११
२.३.१.१. लोकगीतको परिभाषा ११
२.३.१.२ लोकगीतको वर्गीकरण १२
२.३.२ लोक कथाको परिचय १४
२.३.३ लोकगाथाको परिचय १५
२.३.४ लोकनाटकको परिचय १५
२.३.५ उखानको परिचय १५
२.३.६ टुक्काको परिचय १६
२.३.७ गाँउखाने कथाको परिचय १६
२.३.८ लोकगीतका तत्वहरु १७
२.३.९ लोकगीतका विविध विधाहरुमध्ये माङलको अवस्था २०

परिच्छेद-तीन

माङगलको सैद्धान्तिक परिचय २३-३७

३.१ माङलको परिचय २३
३.२ माङलको परिभाषा २४
३.३ बझाङ्गकालुखेती गा.वि.स.का माङलको विशेषता २६

३.४माङलको वर्गिकरण २९
३.५ माङलको अवस्था ३१
३.६ सगुन, माङल फागको समान्य अर्थ ३५
३.६.१ सगुन ३५
३.६.२ माङल ३५
३.६.३ फाग ३७

परिच्छेद-चार

माङलको सङ्कलन ३९-५७

४.१ संस्कारगत माङल ३९
४.२ चाडपर्वका माङल ४७
४.३ अन्य विषयवस्तुसँग सम्बन्धित माङल ५४

परिच्छेद-पाँच

माङल गीतको अध्ययन विश्लेषण ५८-७२

५.१. संस्कारगत माङल गीतको अध्ययन विश्लेषण ५९
५.१.१ विषयवस्तुको आधारमा ५९
५.१.२ लयका आधारमा ६१
५.१.३ भाषा शैलीका आधारमा ६३
५.१.४. साहित्यिकताका आधारमा ६३
५.२ चाडपर्वका माङलको अध्ययन विश्लेषण ६५
५.२.१ विषयवस्तुका आधारमा ६५
५.२.२ लयका आधारमा ६६
५.२.३ भाषाशैलीका आधारमा ६७
५.२.४ साहित्यिकताका आधारमा ६८
५.३ अन्य विषयवस्तुसँग सम्बन्धित माङलको अध्ययन विश्लेषण ६८
५.३.१ विषयवस्तुका आधारमा ६९
५.३.२ लयका आधारमा ६९
५.३.३ भाषाशैलीका आधारमा ७१
५.३.४ साहित्यिकताका आधारमा ७१

परिच्छेद-छ

उपसंहार ७३-७६

परिशिष्टाङ्क
(क) बझाङ्गी उपभाषिकाको शब्दभण्डार ७७

सन्दर्भग्रन्थसूची